

ความคิดสร้างสรรค์: เกิดขึ้นเองหรือพัฒนาได้

Creative Thinking: Nature or Nurture

ชฎารัตน์ เฮงษฎีกุล

Chadarat Hengsadeeukul

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม 73170
National Institute Child and Family Development, Mahidol University, Nakhonpathom 73170

*To whom correspondence should be addressed. e-mail: chadarat.hen@mahidol.ac.th

Received: 12 December 2022, Revised: 31 March 2023, Accepted: 04 October 2023

บทคัดย่อ

โลกปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนยากที่จะคาดเดาได้ว่าในอีกหลายปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพและการเรียนรู้ ความรู้และทักษะอาชีพที่สอนกันในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอต่อความท้าทายในอนาคต อีกทั้งพบว่าความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็กลดลงอย่างต่อเนื่อง สหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศ ได้เพิ่มการตระหนักและการรับรู้ถึงบทบาทของการสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ เป็นทักษะสำคัญสำหรับพลเมืองแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งช่วยให้องค์กรรับมือกับปัญหาที่แตกต่างจากวิธีการเดิม บทความนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของความคิดสร้างสรรค์ ปัจจัยที่ทำให้ศักยภาพการคิดสร้างสรรค์ของบุคคลแตกต่างกัน เช่น กรอบความคิด ความเชื่อในความสามารถ และแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จด้านอื่น ๆ ของชีวิต ระบบการศึกษาที่อาจสกัดกั้นการคิดอย่างสร้างสรรค์ของผู้เรียน ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้และต้องใช้เวลามากพอ จึงควรเริ่มต้นปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก ครอบครัวและโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

คำสำคัญ : ความคิดสร้างสรรค์ กรอบความคิดเชิงสร้างสรรค์ ความเชื่อในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ แรงจูงใจ ระบบการศึกษา

Abstract

Today's world is rapidly changing, so it is difficult to predict what will happen in future. The disrupted changes have an impact on the way of living and learning. Current knowledge and professional skills may not be sufficient to meet future challenges. In addition, creativity and imagination have continuously decreased especially among young children. United Nations and international organizations have raised public awareness and recognition of the role of creativity in problem-solving. Creative thinking is an essential skill for 21st-century citizens. It enables us to look at problems from different perspectives, rather than the traditional methods. This article focuses on the significance and necessity of creativity. Factors that influence an individual's creative potential, such as creative mindset, creative self-efficacy and motivations in creativity, which can affect success in other areas of life. The educational system may hinder students' creative thinking. Creative thinking can be developed and time-consuming. Therefore, creative thinking should be trained at an early age. Families and schools play an important role in promoting creative thinking in children.

Keywords : Creative Thinking, Creative Mindset, Creative Self-Efficacy, Motivation, Educational System

บทนำ

“Creativity is as important as literacy.”

“การสร้างสรรค์มีความสำคัญเท่ากับการรู้หนังสือ”

เซอร์เคนเนธ โรบินสัน (นักการศึกษาผู้ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์)

โลกปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีนวัตกรรมใหม่ๆเกิดขึ้นเสมอ มีการใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานมนุษย์ สถานการณ์เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อการดำรงชีพและการเรียนรู้ จนยากที่จะคาดเดาได้ว่าโลกในอีก 5 ปี 10 ปี ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องสอนให้เด็กๆ สามารถรับมือกับอนาคตที่คาดเดาไม่ได้ที่กำลังจะมาถึง ความรู้และทักษะอาชีพที่สอนกันในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอต่อความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต อาจมีงานใหม่ๆที่ไม่อาจคาดเดาได้เกิดขึ้น การเรียนการสอนจำเป็นต้องช่วยให้เร็วทันโลกด้วยการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้หลากหลายและเติมทักษะที่จำเป็นอยู่ตลอดเวลา

สหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศ ได้เพิ่มการตระหนักและการรับรู้ถึงบทบาทของการสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ เป็นทักษะสำคัญในการจ้างงาน เป็นทักษะสำคัญสำหรับพลเมืองแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะสำคัญซึ่งช่วยให้มองปัญหาและสถานการณ์จากมุมมองใหม่ นำไปสู่การสร้างความคิดหรือวิธีแก้ปัญหาที่แปลกใหม่หรือแตกต่างจากวิธีการเดิม เป็นวิธีการใช้กลยุทธ์เพื่อทำให้ก้าวข้ามขีดจำกัดของปัญหาและก้าวข้ามอุปสรรค

คำถามจึงเกิดขึ้นว่า ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด หรือเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ หากพัฒนาได้ ปัจจัยใดที่เอื้อต่อความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์ เหตุใดระดับความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการในกลุ่มเด็กเล็กจึงลดลง ปัจจัยใดที่สกัดกั้นความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผล ที่มา ความสำคัญและความจำเป็นของความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำเสนอการศึกษาต่างๆที่ชี้ให้เห็นว่าทุกคนมีศักยภาพในการคิดอย่างสร้างสรรค์ แต่การสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันเป็นผลมาจากกรอบความคิด ความเชื่อในความสามารถ และแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ เพื่อแสดงตัวอย่างอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล เช่น อิทธิพลจากระบบการศึกษา และวิธีการเรียนรู้ที่อาจสกัดกั้นการคิดอย่างสร้างสรรค์ของผู้เรียน และเพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพราะความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ ครอบครัวและโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนเด็กให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำสิ่งใหม่และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ด้วยความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบันและเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ บทความนี้ช่วยให้ผู้อ่านเกิดความกระจ่างในประเด็นที่จำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทั่วไป คุณครู นักการศึกษา ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก

ความคิดสร้างสรรค์สำคัญอย่างไร

วันที่ 21 เมษายน ของทุกปีถูกกำหนดให้เป็นวันแห่งความสร้างสรรค์และนวัตกรรม (World Creativity and Innovation Day) โดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เพื่อเพิ่มการตระหนักและการรับรู้ถึงบทบาทของการสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการแก้ปัญหาโลกปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีนวัตกรรมใหม่ๆเกิดขึ้นเสมอ มีการนำเครื่องจักรเข้ามาทดแทนการจ้างคน ภาวะการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อการดำรงชีพและการเรียนรู้ ในหนังสือ “การศึกษาของอเมริกาในยุคโลกาภิวัตน์” (American Education in the Age of Globalization) [1] ให้ความสำคัญกับการเตรียมพร้อมความเป็นพลเมืองแห่งศตวรรษที่ 21 ด้วยการศึกษาศาสตร์และทักษะที่สำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งได้แก่ ทักษะด้านความรู้ หรือ Hard Skills (3R) และทักษะทางอารมณ์ หรือ Soft Skills (7C) ซึ่งรวมถึงทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation)

ในรายงาน “ทักษะแห่งอนาคต: การจ้างงานใน 2030” [2] ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของอาชีพและทักษะที่จำเป็นในอนาคต ได้แก่ทักษะที่เกี่ยวข้องกับ 1) กลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning strategies) 2) ความคิดริเริ่ม (Originality) 3) การคิดคล่อง (Fluency of ideas) 4) การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) กลยุทธ์การเรียนรู้และการเรียนรู้เชิงรุกเป็นความสามารถจัดการตนเองในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหา ในขณะที่ความคิดริเริ่มและการคิดคล่องเป็นความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหา ในรายงานของสภาเศรษฐกิจโลก (World economic forum 2020-2030) [3] ได้ระบุความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไป คนทำงานที่ขาดทักษะที่จำเป็นสำหรับปี 2025 มีโอกาสเสี่ยงตกงาน ทักษะจำเป็นที่โลกอนาคตต้องการประกอบด้วย 10 ทักษะแบ่งเป็น 4 กลุ่มหลักคือ กลุ่มทักษะด้านการคิดแก้ไขปัญหา กลุ่มทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น กลุ่มทักษะด้านเทคโนโลยี และกลุ่มทักษะการบริหารจัดการตัวเอง โดยกลุ่มทักษะด้านการคิดแก้ไขปัญหา เป็นกลุ่มทักษะที่สำคัญที่สุดในอนาคตและมีทักษะย่อยมากถึง 5 ใน 10 ทักษะจำเป็น ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์และด้านนวัตกรรม ทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ทักษะการสร้างสรรค์และการริเริ่มสิ่งใหม่ ทักษะการใช้เหตุผล การตัดสินใจ และการระดมความคิด

ในด้านการศึกษา จอห์น ดิวอี้ หนึ่งในผู้ที่มีอิทธิพลด้านการศึกษานำเสนอแนวคิดว่าการเรียนรู้จะได้ผลจริงก็ต่อเมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้ปัจจุบันเข้ากับประสบการณ์และความรู้เดิม รวมถึงสามารถเชื่อมโยงศาสตร์หลากหลายแขนงในเชิงสหวิทยาการเข้าด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีแนวคิดอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาจะเป็นผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และกระบวนการที่ฝึกฝนมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถมองเห็นปัญหาจากภายในแก่นแท้ของปัญหา นำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม รวมถึงความสามารถในการคิดที่เปิดกว้างและสร้างสรรค์ต่อยอดเป็นรูปธรรมจนเกิดประโยชน์แก่กลุ่มทางสังคมหรือประโยชน์ในเชิงมูลค่า [4]

สำหรับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความคิดสร้างสรรค์ถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และยังเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้บุคคลยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การทำงานในอนาคตจะยังมีความยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โลกยุคใหม่จึงต้องการบุคคลที่มีทักษะคิด การตัดสินใจที่ดี ความสามารถคิดค้นวิธีใหม่ๆในการแก้ปัญหาให้กับองค์กร จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นกุญแจสำคัญลำดับต้นๆ ที่สถาบันการศึกษา องค์กรหรือบริษัทต่างๆ ควรให้ความสำคัญและผลักดันให้เกิดขึ้น ความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้ผู้เรียนและบุคลากรค้นพบและ

พัฒนาศักยภาพของตนเอง นำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนและความสำเร็จในการทำงาน โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและโลกที่ต้องการทุนมนุษย์ที่ยืดหยุ่นและมีความสามารถจัดการกับความท้าทายที่ซับซ้อนมากขึ้น เพราะท้ายที่สุด ความคิดสร้างสรรค์ จะนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาและนำมาซึ่งนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ในวงกว้าง ซึ่งเป็นผลลัพธ์ในเชิงบวกต่อบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ [5, 6]

โดยสรุป ความท้าทายของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หลายๆ ปัญหาที่มีความยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น บางปัญหาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ทักษะการสร้างสรรค์และการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาที่แตกต่างจากวิธีการเดิมๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต และนำมาซึ่งประโยชน์ในวงกว้างทั้งต่อบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ

ความคิดสร้างสรรค์คืออะไร

เซอร์เคนเนธ โรบินสัน นักการศึกษาผู้ส่งเสริมการเรียนรู้สร้างสรรค์ อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือ แนวความคิดที่เป็นต้นฉบับ ที่มีคุณค่า เป็นความคิดริเริ่มด้วยการมองสิ่งต่างๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกัน [7]

ศาสตราจารย์ ดร. อี พอล ทอแรนซ์ ผู้พัฒนาเครื่องมือวัดและแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือ การค้นพบปัญหาและเกิดกระบวนการทำงานที่คิดและค้นหาคำตอบหรือแนวทางใหม่เพื่อแก้ปัญหา [8]

โครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (Programmed for International Student Assessment หรือ PISA) อธิบายคำว่า ความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการสร้างความคิด การประเมินความคิด และการปรับปรุงความคิด ที่ส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ เกิดความก้าวหน้าในความรู้ และเป็นการแสดงออกถึงจินตนาการที่ส่งผลกระทบเชิงบวกได้อย่างมาก [6, 9]

ความคิดสร้างสรรค์ คือ ความคิดริเริ่ม ความแปลกใหม่ ความแตกต่าง ความหลากหลาย ความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่เรื่องของพรสวรรค์ แต่เป็นเรื่องของความสามารถ [10] ศาสตราจารย์ ดร. จอย พอล กิลฟอร์ด หนึ่งในปรมาจารย์ด้านความคิดสร้างสรรค์ของโลก ผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ได้ให้ความเห็นว่า ระดับสติปัญญาไม่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ คนที่มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์มากที่สุดอาจไม่ใช่ผู้ที่ได้คะแนนสูงจากการทดสอบระดับสติปัญญา เพราะการคิดอย่างสร้างสรรค์คือการคิดหาแนวทางจำนวนมากที่มีความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา เป็นความคิดใหม่ๆ ที่แตกต่างจากเดิม [10] คนที่คิดสร้างสรรค์มักจะแสดงความคิดใน 4 ลักษณะต่อไปนี้มากกว่าคนอื่น ๆ 1) การคิดแบบยืดหยุ่น (Flexibility) คือความสามารถในการคิดได้หลากหลายจากมุมมองที่ต่างออกไปสำหรับปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง 2) การคิดคล่อง (Fluency) เป็นความสามารถในการสร้างความคิดจำนวนมากในเวลาอันสั้น แสดงถึงการตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ อย่างฉับไว 3) ความคิดริเริ่ม (Originality) คือความสามารถในการสร้างความคิดใหม่ๆ ที่แตกต่างจากเดิม 4) ความคิดละเอียดรอบคอบ (Elaboration) คือ ความสามารถในการใส่ใจในรายละเอียดของความคิด ทำให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น

กล่าวโดยสรุป นิยามและความหมายของคำว่าความคิดสร้างสรรค์จากนักวิชาการต่างๆ เมื่อนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกัน พบว่ามีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน คือ ความสามารถในการคิดเพื่อแก้ปัญหา เป็นการคิดที่แตกต่างจากเดิม นำไปสู่แนวทางหรือวิธีการใหม่ในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบเชิงบวก

ศักยภาพในการคิดอย่างสร้างสรรค์

มนุษย์ทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์มาโดยกำเนิด [11] เด็กเกิดมาพร้อมความสามารถในการสร้างสรรค์ จินตนาการ ความอยากรู้อยากเห็น และความกล้าลองผิดลองถูกเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การคิดอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นทักษะที่ทุกคนมีมาแต่กำเนิด ความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในคนทุกคน มีศักยภาพที่ต่างกันตามระดับความคิด โอกาสที่ได้คิดและได้แสดงออก [6] อย่างไรก็ตาม สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้โดยอาศัยการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เพราะการคิดสร้างสรรค์เป็นพฤติกรรมทางสติปัญญา เป็นกระบวนการสร้างความคิดที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การใช้จินตนาการ และแนวคิดแบบใหม่ ๆ [7] การเรียนรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ หมายถึงการค้นหาวิธีสร้างความคิด ซึ่งทุกคนสามารถทำได้ และสามารถมีความสร้างสรรค์แทรกในศาสตร์สาขาต่างๆ ได้ เช่น แพทยศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดนตรี เต้นรำ อาหาร การบริหาร เป็นต้น

คนทุกคนมีศักยภาพในการคิดอย่างสร้างสรรค์ [7, 9] ซึ่งสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นหรืออาจลดลงได้ ในงานวิจัยแบบระยะยาว เรื่องความสามารถในการสร้างสรรค์ของเด็ก 1,600 คน โดยทดสอบครั้งแรกในขณะที่เด็กมีอายุ 3-5 ปี และทดสอบกับเด็กกลุ่มเดิมเมื่ออายุ 10 ปี และอีกครั้งเมื่ออายุ 15 ปี การทดสอบคือการมองที่ปัญหาและให้คิดหาคำตอบแบบใหม่ คำตอบที่แตกต่างจากเดิม และคำตอบที่สร้างสรรค์ และนำคำตอบเหล่านั้นมาใช้ประเมินความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า สัดส่วนของผู้ทำคะแนนในระดับ “อัจฉริยะ” กลุ่มเด็กอายุ 5 ปีคิดเป็น 98% กลุ่มเด็กอายุ 10 ปีคิดเป็น 30% กลุ่มเด็กอายุ 15 ปีคิดเป็น 12% และเมื่อทดสอบแบบเดียวกันในกลุ่มผู้ใหญ่ 280,000 คน โดยมีอายุเฉลี่ยที่ 31 ปี สัดส่วนของผู้ทำคะแนนในระดับ “อัจฉริยะ” มีเพียง 2%

[12] จากผลการวิจัย เมื่อบุคคลเติบโตขึ้น ทำให้ความสามารถในการสร้างความคิดใหม่ๆ จึงลดลง สาเหตุอะไรที่ทำให้ความสามารถในการสร้างความคิดใหม่ๆ ลดลง เป็นไปได้หรือไม่ว่ามีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคลและจากสภาพแวดล้อมทางสังคม

กรอบความคิด ความเชื่อ และแรงจูงใจในการสร้างสรรค์

กรอบความคิด ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และแรงจูงใจเป็นสิ่งที่ผลักดันให้บุคคลลงมือกระทำ พยายามและยืนหยัดเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ กรอบความคิด ความเชื่อและแรงจูงใจจึงเป็นกุญแจสำคัญที่ปลดล็อกและนำไปสู่การแสดงศักยภาพที่แท้จริง ด้วยความเชื่อเพียงเล็กน้อย เรื่องใหญ่ก็สามารถเกิดขึ้นได้และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิต กรอบความคิด ความเชื่อและแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ ช่วยอธิบายให้เห็นว่า ทำไมศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกัน ความคิดสร้างสรรค์อาจไม่เกิดขึ้น หากกรอบความคิดแบบยึดติดครอบงำจนไม่สามารถคิดนอกกรอบ หากขาดความเชื่อมั่นในความสามารถด้านการสร้างสรรค์ จนทำให้เห็นปัญหาในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องแก้ไขไม่ได้ ทั้งที่มีวิธีแก้ไขปัญหานั้นนับประการ บทความนี้ผู้เขียนนำเสนอ กรอบความคิดเชิงสร้างสรรค์ ความเชื่อในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ แรงจูงใจในการคิดสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความสำเร็จในระยะยาวและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จด้านอื่นของชีวิต จึงควรเริ่มต้นปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการคิดอย่างสร้างสรรค์ เพราะความสามารถในการสร้างสรรค์ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันหรือต่อเนื่องได้ตลอดเวลา [13] ต้องใช้เวลา บ่มเพาะ พัฒนากรอบความคิดและกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกกดดัน

กรอบความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative mindset)

แนวคิดสำคัญเรื่องกรอบความคิด (Mindset) ของ ดร.คาโรล ดเว็ค ว่าด้วยความเชื่อและมุมมองที่มีต่อตนเองซึ่งมีผลต่อการกำหนดพฤติกรรม วิธีการเรียนรู้ และความพยายามส่งผลให้ผลลัพธ์ของแต่ละคนแตกต่างกัน [14] หากบุคคลมีกรอบความคิดแบบยึดติด (Fixed mindset) จะเชื่อว่าความฉลาดและความสามารถ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตรงกันข้ามกับบุคคลมีกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) จะเชื่อว่าความฉลาดและความสามารถ สร้างได้ด้วยการเรียนรู้และความพยายาม จึงมีลักษณะมุ่งมั่นต่อความท้าทายและอดทนต่อความล้มเหลว บุคคลมีกรอบความคิดแบบยึดติด จะมีแนวโน้มความเชื่อความสามารถในการสร้างสรรค์ เป็นเรื่องพรสวรรค์เฉพาะบุคคล [15] เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด [16] คนกลุ่มนี้มักจะมีปฏิเสธรการทำงานที่ไม่ถนัด ไม่คุ้นเคย ไม่เชื่อว่าตนเองจะทำได้ ขณะเดียวกันความกลัวการล้มเหลว จึงมักหาข้ออ้างให้กับตนเองในการไม่ลงมือทำ หรือไม่พยายามทำ ส่วนบุคคลมีกรอบความคิดแบบเติบโต จะเชื่อว่าการสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ตลอดเวลา จึงมีมุมมองที่เปิดกว้างในการเรียนรู้ มีแนวคิดที่ที่ยืดหยุ่น คิดนอกกรอบและคิดหลากหลายในการแก้ไขปัญหา

ในความจริง ทุกคนนอกจากมีความสามารถในการสร้างสรรค์มาโดยกำเนิด ทุกคนยังสามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็นนักคิดที่สร้างสรรค์ในโลกที่ต้องการการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น แนวคิดเรื่องกรอบความคิด ทำให้เข้าใจได้ว่าความเชื่อของตนเองมีผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถหรือศักยภาพของบุคคลนั้น [14] ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จและความล้มเหลว และยังส่งผลกระทบต่อตระหนักรู้ในตนเอง การมองเห็นคุณค่าของตนเอง ความสามารถในการสร้างสรรค์ ในการรับมือและเผชิญอุปสรรคต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับมือกับความท้าทายที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน

ความเชื่อในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ (Creative self-efficacy)

แนวคิดสำคัญเรื่องความเชื่อในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ของ ดร.อัลเบิร์ต แบนดูรา ว่าด้วยความเชื่อในความสามารถของตนเองในการกระทำหรือปฏิบัติงานหนึ่ง ๆ ให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ [17] ความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการสร้างสรรค์ คือการตัดสินใจว่าตนเองมีความสามารถในการสร้างความคิดที่แตกต่างมากน้อยเพียงใด [18] บุคคลที่มีความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการสร้างสรรค์ จะมีแรงจูงใจ ความพยายาม และความอดทนต่ออุปสรรค เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สร้างสรรค์ของตน ความเชื่อมั่นต่อตนเองว่าเป็นคนมีความสามารถจึงเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้คนเข้าถึงศักยภาพที่แท้จริงได้ เพราะความเชื่อมั่นช่วยสร้างแรงผลักดันให้ทำในสิ่งที่พวกเขาเชื่อว่าเขาสามารถทำได้ ยิ่งมีความเชื่อมั่นมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความมุ่งมั่นมากเท่านั้น [19] งานวิจัยพบว่า หากบุคคลมีความเชื่อในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของตนจะส่งผลกระทบต่อปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์เช่นกัน [20] ความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการสร้างสรรค์เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น ความสำเร็จหรือผลงานก่อนหน้า อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมทั้งเชิงบวกและลบ อิทธิพลจากอารมณ์ เช่น ความวิตกกังวลต่อความล้มเหลว [17]

อิทธิพลจากความสำเร็จก่อนหน้ามีผลต่อความเชื่อมั่นในความสามารถด้านการสร้างสรรค์และด้านอื่นๆ เช่น ในงานวิจัยนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 1,322 คน พบว่า นักเรียนที่เชื่อในความสามารถของตนเองด้านการสร้างสรรค์มีแนวโน้มอย่างมีนัยยะสำคัญที่จะมีความเชื่อว่าตนเองมีความสามารถทางวิชาการเช่นกัน [18]

อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมมีต่อผลความเชื่อในความสามารถด้านการสร้างสรรค์ พบว่า การที่ผู้ครุรับรู้ความสามารถของนักเรียนด้านการสร้างสรรค์ ส่งผลต่อความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับความสามารถของตนเองด้านการสร้างสรรค์ ในทางตรงข้าม การตอบสนองเชิงลบที่ผู้ครุมีต่อผลงานของนักเรียน เช่น การไม่รับฟังและการที่ผู้ครุมีท่าทางท้อใจกับผลงานของ

นักเรียน ส่งผลให้นักเรียนขาดความเชื่อในความสามารถด้านการสร้างสรรค์ [18] ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม หากมีลักษณะควบคุมหรือเผด็จการ จะสะท้อนให้เห็นถึงการใช้พฤติกรรมทางสติปัญญาในระดับต่ำ มีแนวโน้มพึ่งพิงและคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่ใช้การพินิจพิจารณา [16]

อิทธิพลจากอารมณ์มีผลต่อความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการสร้างสรรค์ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่พรสวรรค์ ไม่เกี่ยวข้องกับระดับความฉลาด แต่เป็นการฝึกฝนความสามารถการจัดการกับปัญหา การไม่ริบดวงต์ตัดสินใจหรือเลือกวิธีแก้ปัญหาที่คิดได้ในวินาทีแรก ฝึกฝนความอดทนต่อความวิตกกังวลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาจนกว่าจะพบวิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เมื่อคนส่วนใหญ่ต้องการรีบจัดความวิตกกังวลออกไปโดยเร็วที่สุด จึงมักรีบด่วนเลือกวิธีแก้ปัญหาอย่างง่ายตายเพื่อหยุดความวิตกกังวล จนลืมนึกถึงหนทางอื่นๆ ศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์จึงไม่ถูกนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ความรู้สึกวิตกกังวลจึงมีผลกระทบต่อความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ [21]

แรงจูงใจในการสร้างสรรค์

แรงจูงใจคือสิ่งที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรม การตัดสินใจและการลงมือทำ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ แรงจูงใจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก [22] แรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) คือการกระทำบางอย่างที่เกิดจากแรงผลักดันภายในตัวบุคคลเช่นความสุข ความสนใจ ความพอใจ ความอยากรู้อยากเห็น ในขณะที่แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic motivation) หมายถึง สิ่งจูงใจ เป้าหมาย หรือแรงกดดันจากภายนอกที่กระตุ้นให้มีส่วนร่วมในงานที่กำหนด เช่นรางวัลหรือการลงโทษ แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญทำให้บุคคลอยากมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ [23] แรงจูงใจภายนอกจะทำให้บุคคลย่นหยัดในความพยายามสร้างสรรค์ [6] งานวิจัยพบแรงจูงใจภายในและความปรารถนาเป็นแรงผลักดันสำคัญให้คิดสร้างสรรค์ [24] อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจภายในและการคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่ซับซ้อนเป็นผลมาจากความแตกต่างระหว่างบุคคล [19] แรงจูงใจจึงช่วยอธิบายว่าเหตุใดแต่ละคนจึงมีแรงผลักดันในการคิดสร้างสรรค์ที่ต่างกันไป นอกจากนี้บุคคลหนึ่งอาจมีความคิดสร้างสรรค์ แต่ไม่ต้องการมีส่วนร่วมในสถานการณ์ที่ต้องการการคิดอย่างสร้างสรรค์ [25] เพราะการที่จะสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่อย่างสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ส่งผลต่อความรู้สึกภายใน เช่นความรู้สึกปลอดภัยในเชิงจิตวิทยาในสถานการณ์ ความมั่นคงทางจิตใจ ความปรารถนาที่จะเล่นกับความคิด การเปิดกว้างของสังคม [26] ความอยากมีส่วนร่วม จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมในบุคคลหนึ่งอาจมีแรงผลักดันในการคิดสร้างสรรค์ในบริบทหนึ่ง และในบริบทที่แตกต่างอาจไม่มีแรงผลักดันในการคิดสร้างสรรค์

แรงจูงใจที่แท้จริงของการคิดสร้างสรรค์คือความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) [27] ในวิกิพีเดีย อธิบายว่าความอยากรู้อยากเห็นคือความต้องการเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่มีความสงสัย โดยแสดงออกด้วยการทดลอง ค้นคว้าศึกษา ซักถาม มีความกระตือรือร้นในการหาคำตอบ ความอยากรู้อยากเห็นเป็นแรงจูงใจที่สำคัญให้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จนกลายเป็นความชำนาญในความรู้ของสาขาวิชาหนึ่งๆ ดังนั้น หากสามารถจุดประกายความอยากรู้อยากเห็นในตัวเองได้บ่อยครั้ง เด็กจะเกิดแรงจูงใจช่วยผลักดันความต้องการในการเรียนรู้ ความสำเร็จในการสอนการคิดอย่างสร้างสรรค์ จึงควรเป็นการที่เปิดกว้างโอกาสให้เด็กได้ปลดปล่อยความอยากรู้อยากเห็น ให้มีอิสระในการคิดและไม่ปิดกั้นความคิดที่แตกต่างจากเดิม

การให้อิสระในทางความคิดในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แตกต่างจากเดิม ถือเป็นความท้าทายทางสติปัญญา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) อธิบายว่า ท้าทายหมายถึงชวนให้ทดลองความรู้ความสามารถ หากความท้าทายมีในระดับที่เหมาะสมจะช่วยส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ [19] ช่วยกระตุ้นความไวในการตอบสนองต่อสถานการณ์ กระตุ้นความสงสัยและให้ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ การให้อิสระทำให้เกิดความกล้าที่จะคิด เป็นผลให้สร้างเสริมความมั่นใจในตนเองและแรงจูงใจภายในต่อการปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ [28] งานวิจัยพบว่าบุคคลที่ไม่ช่างสงสัย มักจะพึ่งพาความคิดของผู้อื่น และเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้น้อยกว่า [16] เพราะลักษณะของบุคคลไม่ช่างสงสัยมักมองปัญหาแคบเกินไป ขาดการพิจารณาสภาพแวดล้อมของปัญหาอย่างรอบด้าน มักใช้ความเคยชินกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่คุ้นเคยทำให้มองข้ามประเด็นที่น่าสนใจ

กรอบความคิด ความเชื่อ และแรงจูงใจส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคน แต่การพัฒนาและแสดงออกของความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียน จึงมีความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมการศึกษาที่ส่งเสริมให้เด็กได้คิดและกล้าที่จะคิด ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากในปัจจุบันและมากกว่าที่เคยเป็นมา

อิทธิพลของระบบการศึกษาต่อความคิดสร้างสรรค์

นอร์แมน นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน กล่าวว่า เป็นเรื่องแปลกมากที่ต้องการให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหา แต่กลับไม่สอนวิธีคิดแก้ปัญหา [29] ปัจจุบัน ปัญหาทางการศึกษาที่ใหญ่ที่สุดไม่ใช่การขาดความรู้ แต่เป็นการขาดความสามารถในการนำไปใช้ เป็นเพราะผู้เรียนไม่รู้วิธีคิดวิเคราะห์ปัญหา ขาดทักษะการแก้ปัญหา ไม่สามารถใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ [30] ในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นเร็วขึ้น และบางครั้งก็เปลี่ยนแปลงเร็วจนคาดเดาไม่ได้ การปลูกฝังทักษะการคิด

สร้างสรรค์ จะช่วยกระตุ้นการพิจารณาคิดวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทุกหนทาง และเลือกวิธีที่ดีที่สุดเพื่อรับมือกับปัญหา การคิดอย่างสร้างสรรค์มีความสำคัญ และโลกต้องการนักคิดเชิงสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะอยู่ในสายอาชีพใดก็ตาม งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ควรเริ่มพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในโรงเรียน [6, 9] เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการให้ความรู้ และสามารถสื่อสารให้ผู้เรียนได้รู้จักกับความคิดสร้างสรรค์ และเข้าใจได้ว่าการคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ [16] การฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์ควรกลายเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน เพราะเป้าหมายของการศึกษาคือการสอนให้ผู้เรียนพัฒนาความคิด เรียนรู้ที่จะคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลจนสามารถแก้ไขปัญหาได้ [30] นอกจากนี้ บทบาทพื้นฐานสำคัญของการศึกษาคือการเตรียมผู้เรียนให้มีศักยภาพและทักษะที่จำเป็นในการปรับตัวในยุคที่มีความท้าทายอย่างยิ่ง ความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์เป็นศักยภาพที่สำคัญสำหรับเด็กในปัจจุบันที่จำเป็นจะต้องพัฒนาและถือเป็นสิ่งสำคัญในโรงเรียน [6] ในรายงานทุนมนุษย์ของสภาเศรษฐกิจโลก [31] ระบุว่าระบบการศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้เชื่อมต่อทักษะที่จำเป็นสำหรับการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ซึ่งได้แก่ทักษะการแก้ปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์ และการคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันและในอนาคตอย่างเหมาะสม [31]

มนุษย์ทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์มาโดยกำเนิด [11] แต่ความสามารถในการสร้างสรรค์ของเด็กต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เป็นที่น่าแปลกว่า เด็กเมื่อยังเล็ก มักได้รับการส่งเสริมให้ใช้จินตนาการ ดนตรี ศิลปะ ร้อง เล่น เต้น วาดรูป และการเล่านิทาน แต่เมื่อถึงวัยการเข้าเรียนในโรงเรียน ระบบกฎเกณฑ์การศึกษาได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและวิธีการการเรียนรู้ของเด็ก และปิดกั้นการคิดอย่างสร้างสรรค์ในเด็ก ตัวอย่างเช่น

การเรียนรู้แบบการจดจำ เป็นการที่ส่งเสริมให้เด็กจดจำสิ่งที่เรียนโดยการให้ยอมรับและให้เชื่อฟังตามที่บอกเล่า ผู้เรียนที่ซบเซกถาม สนุกกับการคาดเดา ชอบจินตนาการ อยากรู้อยากเห็นที่ท้าทายจะไม่ได้รับการสนับสนุนให้ทำพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลให้ความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์ลดลง [32] การศึกษาพบว่าหากยังมีการจดจำข้อมูลแบบเดิมๆ สิ่งที่ทำบ่อยๆ จนทำให้สมองทำงานโดยอัตโนมัติ สมองก็จะคิดว่านี่คือคำตอบที่ถูกต้องทันที โดยไม่ใช้ความพยายามในการคิดใหม่ การทำสิ่งซ้ำๆ จะทำให้ประสิทธิภาพการสร้างสรรค์ลดลง [33]

ระบบประเมินผลและค่านิยมการมุ่งเน้นคะแนน ระบบประเมินผลการเรียนจากการทดสอบความสามารถในการเลือกคำตอบที่ถูกต้องสำหรับคำถามที่เฉพาะเจาะจง เป็นผลให้ยอมรับว่าการให้คำตอบที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงระบบที่เห็นว่าคำตอบที่แตกต่างเป็นเรื่องควรหลีกเลี่ยง หรืออาจถูกตัดสินว่าเป็นคำตอบที่ไม่ถูกต้อง ถือเป็นประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่แคบและหยาบ พบว่า เด็กที่มาจากเศรษฐฐานะที่ดีกว่าสามารถเรียนพิเศษเพื่อให้ได้กลยุทธ์การทำข้อสอบและเลือกคำตอบที่ถูกต้องได้ จะเป็นเด็กที่ชนะในเกมทดสอบประเมินผลและเป็นที่ยอมรับตามค่านิยมการชื่นชมนักเรียนที่ได้คะแนนสูง ในขณะที่เด็กที่มาจากเศรษฐฐานะที่ด้อยโอกาสอาจเป็นผู้แพ้จากระบบการศึกษาลักษณะเช่นนี้ [11]

งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าระบบประเมินผลสัมฤทธิ์ที่มุ่งเน้นคะแนนจากคำตอบที่ถูกต้องทางเดียวส่งผลให้ระดับความคิดสร้างสรรค์ลดลง การศึกษาแสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ปี 1990 เมื่อศูนย์กลางการเรียนรู้คือการมุ่งเน้นคะแนน การสร้างทักษะกลยุทธ์การทำข้อสอบซึ่งต้องเรียนเสริมเพื่อเพิ่มทักษะการทำข้อสอบ ส่งผลให้คะแนนความคิดสร้างสรรค์ของประชากรทั้งหมดลดลงอย่างต่อเนื่องในแต่ละทศวรรษ [34] ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่ากลุ่มอายุที่น้อยที่สุด คือกลุ่มอายุ 5-6 ปี เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เด็กที่อายุน้อยยิ่งได้รับผลกระทบเชิงลบอย่างมากจากระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นการทดสอบเป็นมาตรฐาน รวมถึงสิ่งอื่นๆ ที่เด็กอาจต้องเผชิญจากระบบมุ่งเน้นการทดสอบเช่น ความเครียด การบ้านมากเกินไป และความกังวลเกี่ยวกับการเรียน

การให้ความสำคัญแก่ศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไม่เท่าเทียม ความพยายามยกระดับมาตรฐานการศึกษาได้สร้างระบบที่ไม่สมดุลซึ่งทำให้โรงเรียนต้องคำนึงถึงศาสตร์บางด้านที่เห็นว่านำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และลดทอนความสำคัญของศาสตร์บางสาขา เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา มนุษยศาสตร์ และทักษะชีวิต การยกระดับมาตรฐานการศึกษาทำให้เด็กถูกจำกัดและไม่อาจชื่นชมความหลากหลายของศาสตร์อื่นๆ นักการศึกษาเชื่อว่าวิชาที่สร้างสรรค์และส่งเสริมจินตนาการ เช่น การละคร เต้นรำ ศิลปะ ควรได้รับสถานะที่เท่าเทียมกับสาขาวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ [11] เพราะความสามารถในการสร้างสรรค์เป็นกระบวนการสร้างความคิดริเริ่มที่มีคุณค่า ไม่ได้จำกัดอยู่แค่คุณค่าทางศิลปะเท่านั้น แต่แทรกอยู่ในทุกศาสตร์สาขา [7] เราสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้กับทุกศาสตร์ ทุกเรื่อง ความคิดสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญเท่าเทียมกับการรู้หนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คำฉนวนเป็นโรงเรียนจึงควรที่จะให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความคิดสร้างสรรค์แทรกอยู่ในการเรียนรู้ในศาสตร์ต่างๆ อย่างเท่าเทียมเพื่อส่งเสริมจินตนาการ และเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ รู้จัก เข้าใจ เข้าถึงความสามารถเฉพาะตัว

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มีความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เช่น การให้ความสนใจกับนักเรียนและการปรับรูปแบบการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนรู้สึกมั่นใจในการแสดงความคิดสร้างสรรค์โดยไม่ต้องกลัวการตัดสินหรือการเยาะเย้ย การศึกษาพบว่า บรรยากาศการเรียนรู้อื่นๆ เช่น มีส่วนจัดความอยากรู้ อยากเห็นและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก [27] สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีลักษณะควบคุม เน้นการเชื่อฟัง จะทำให้เกิดการสร้างสรรคน้อยกว่า [16] งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ

ตัวผู้เรียนและการแสดงออก พบว่า ผู้เรียนเอเชียมีลักษณะค่อนข้างเงียบและจะรู้สึกอึดอัดเมื่อถูกผู้สอนถาม [35, 36] ผู้เรียนที่ไม่อยากเสี่ยง จะหลีกเลี่ยงการพูดหรือมีปฏิสัมพันธ์ [37] ผู้เรียนไทย ไม่ชอบแสดงทัศนคติ ชอบฟังบรรยาย ชอบอยู่เงียบๆ เพื่อหลีกเลี่ยงโอกาสที่จะเสียหน้าหากตอบไม่ถูกต้อง [35] เพื่อก้าวข้ามความท้าทายนี้ ควรส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อลดความรู้สึกวิตกกังวลว่าจะถูกประเมินเชิงลบ เพื่อกระตุ้นการสื่อสารและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อสร้างความมั่นใจในการแสดงความคิด [38] การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญมาก หากผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนมีความสำคัญจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น กล่าวถึงแนวคิดใหม่ๆ และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การเรียนรู้เชิงรับ (Passive learning) มีลักษณะการเรียนการสอนแบบบรรยาย โดยยึดครูเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมน้อยทำให้โอกาสในการได้คิดและลงมือปฏิบัติจะน้อยกว่าการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ผู้เรียนใช้การจดจำจากการฟังมากกว่าการคิดวิเคราะห์ เป็นผลให้เกิดความเบื่อหน่าย เพราะโดยธรรมชาติ มนุษย์มักจะให้ความสนใจกับสถานการณ์ที่แตกต่าง ไม่เคยพบ หากระบบการศึกษาทำตามวิธีการแบบเดิมๆ จะทำให้กดทับความอยากรู้อยากเห็น และจินตนาการของเด็ก และยังนำมาซึ่งบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าเบื่อหน่าย ผู้เรียนไม่กระตือรือร้นที่จะรู้ว่าจะต้องทำอะไรและลดทอนการใช้ความคิด [32] การเรียนรู้เชิงรุกผ่านการสร้างกิจกรรม ผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดและปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองคิด [39] ดังนั้น การเรียนการสอนเชิงรุกส่งเสริมความสามารถในการจัดการตนเองในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง [2] และเอื้อต่อกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ที่เน้นการสร้างความคิดจำนวนมากที่หลากหลาย (Divergent thinking)

ความคิดสร้างสรรค์พัฒนาได้

ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ ทักษะคิดเป็นเรื่องที่สอนกันได้ [30] แต่งานวิจัยกลับพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ลดลงในกลุ่มเด็กเล็ก [34] และน่าเป็นห่วงว่า ตัวชี้วัดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการในกลุ่มเด็กเล็กในกลุ่มประเทศเอเชียลดลงอย่างต่อเนื่อง [40] ทั้งๆที่การฝึกทักษะคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งทำได้ และสิ่งที่เด็กสมควรได้รับ โดยเฉพาะจากระบบการศึกษาซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคน ความคิดสร้างสรรค์คือความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ในมุมมองที่แตกต่าง จึงสามารถเริ่มต้นการฝึกฝนในเด็กด้วยการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้ทักษะการคิดแบบขยายและการสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของเด็กเพื่อส่งเสริมการคิดแบบขยาย

ทักษะการคิดนอกเนกนัย (Divergent Thinking) หรือการคิดแบบขยาย เป็นการสร้างความคิดจำนวนมากอย่างไร้กรอบเพื่อมองให้รอบด้านมากที่สุด การคิดอย่างสร้างสรรค์คือการคิดนอกเนกนัย [10] เป็นกระบวนการมองภาพใหญ่ เป็นการคิดนอกเหนือไปจากสิ่งที่เห็น เพื่อสร้างแนวทางที่หลากหลายอย่างไม่มีข้อจำกัด ทำให้ได้คำตอบจากหลายแง่มุมและนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ชัดเจน วิธีการนี้จะช่วยลดทอนการมองปัญหาแบบแคบเกินไป การมองข้ามความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมหรือข้อเท็จจริงบางอย่างซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความคุ้นเคย อคติหรือความรู้ แนวทางที่จะช่วยให้เกิดความคิดนอกเนกนัย เช่น การระดมความคิด การตั้งคำถามว่า“ทำไม” การตั้งสมมติฐาน การคาดเดาสาเหตุ การเชื่อมโยงและค้นหาความสัมพันธ์ [8] การคิดนอกเนกนัย มักใช้ในการศึกษาศักยภาพในการสร้างสรรค์ การค้นหาปัญหาและคำตอบในกระบวนการแก้ปัญหา [41] ถึงแม้เด็กทุกคนเกิดมาพร้อมกับการสร้างสรรค์ แต่ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะพัฒนาให้ดีขึ้นได้ ต้องได้รับการส่งเสริม เช่นการใช้กิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัยของเด็กโดยมุ่งให้เด็กได้เกิดทักษะการคิดคำตอบจำนวนมากในการแก้ปัญหา ทักษะการคิดภาพใหญ่ ทักษะการเชื่อมโยงศาสตร์สาขาที่แตกต่างกันเช่น ศิลปะและคณิตศาสตร์ การฝึกฝนดังกล่าวส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านการเปิดใจรับฟังมุมมองที่แตกต่าง การไม่ด่วนตัดสินความคิดใดดีหรือไม่ดี ความกล้าแสดงออกและยอมรับคำวิจารณ์ และผลที่ได้รับจะทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาความคิด

สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์ เด็กส่วนมากเติบโตด้วยความอยากรู้อยากเห็น ต้องการสัมผัส สำรวจ ทำความเข้าใจ โต้ตอบ แสดงออก พูดคุย วิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กคือการปล่อยให้เด็กได้มีความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติ [27] เพราะความอยากรู้อยากเห็น คือแรงจูงใจและกุญแจสู่ความคิดอย่างไร้ขีดจำกัด สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นของเด็กคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียน การเปลี่ยนแปลงจากวิธีการเรียนแบบเดิม ๆ ซึ่งจะช่วยลดความเบื่อหน่ายได้ด้วย [32] การให้ผู้เรียนเรียนรู้เชิงรุกในการฝึกหาข้อมูลเพื่อสร้างแนวทางที่เป็นไปได้ และสามารถประเมินแนวทางเหล่านั้น การสร้างสมดุลระหว่างมุมมองที่ขัดแย้งกันกับคุณค่าที่เกิดขึ้น [5] ความคิดอย่างสร้างสรรค์จะเด่นชัดมากขึ้นเมื่อความอยากรู้อยากเห็นกลายเป็นบรรทัดฐานของกลุ่ม มีสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน สนับสนุนการคิดแบบใหม่ๆ ยอมรับความคิดที่แตกต่างและความเป็นประชาธิปไตย ความสามารถในการสร้างสรรค์ จำเป็นต้องใช้เวลามากและพัฒนา เพราะความคิดสร้างสรรค์ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันหรือต่อเนื่องได้ตลอดเวลา [13] แต่เมื่อฝึกฝน จะยิ่งพัฒนา เพราะความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่ไม่มีวันหมดสิ้น มีแต่ยิ่งคิดจะยิ่งชำนาญ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมและให้คุณค่าความคิดสร้างสรรค์ ย่อมเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน [28] และทำให้คนทุกวัยเติบโตไปด้วยกัน

บทสรุป

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นทักษะสำคัญและจำเป็นในตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพราะความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้มองปัญหาจากมุมมองที่แตกต่างจากวิธีการเดิมๆ และนำมาซึ่งประโยชน์ในวงกว้างทั้งต่อบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ คนทุกคนมีศักยภาพในการคิดอย่างสร้างสรรค์ กรอบความคิด ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และแรงจูงใจเป็นกุญแจสำคัญที่ปลดล็อกและนำไปสู่การแสดงศักยภาพการคิดสร้างสรรค์ ในทางตรงข้ามอาจเป็นสิ่งที่ผู้ตั้งจรรยาบรรณไม่สามารถคิดนอกกรอบ ไม่นั่นใจที่จะคิดสร้างสรรค์ ขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์เพราะสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ต้องใช้เวลาบ่มเพาะ จึงควรเริ่มต้นปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการพัฒนากรอบความคิด สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ ฝึกฝนกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ด้วยวิธีสร้างความคิดแบบขยาย คิดอย่างไรกรอบ ในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติ ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ เป็นสิ่งจำเป็น และเป็นสิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นในทุกๆ คน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่กำลังเติบโตไปเป็นพลเมืองแห่งอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- [1] Zhao Y. Catching up or leading the way: American education in the age of globalization. ASCD; 2009.
- [2] Bakhshi H, Downing J, Osborne M, Schneider P. The future of skills: Employment in 2030. London: Pearson & Nesta; 2017.
- [3] World Economic Forum. The future of jobs report 2020. [Internet]. 2020 [cited 2022 November 1] Available from <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/in-full/infographics-e4e69e4de7>
- [4] Dewey J. Experience and education. New York: Macmillan; 1938.
- [5] Craft A. The limits to creativity in education: dilemmas for the educator. Br J Educ Stud 2003; 51:113–27.
- [6] OECD. Thinking outside the box, [Internet]. 2022 [cited 2022 November 1] Available from <https://www.oecd.org/pisa/innovation/creative-thinking/>
- [7] Robinson K. Out of our minds: Learning to be creative. John Wiley & Sons; 2011.
- [8] Torrance EP. Torrance tests of creative thinking. Lexington MA: Ginn & Co; 1974.
- [9] OECD. PISA 2021 Creative Thinking Strategic Advisory Group Report. [Internet]. 2017 [cited 2022 November 1] Available from [https://one.oecd.org/document/EDU/PISA/GB\(2017\)19/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/PISA/GB(2017)19/en/pdf)
- [10] Guilford JP. Creativity. The American Psychologist 1950; 14:444-54.
- [11] Robinson K., Aronica L. You, your child, and school: Navigate your way to the best education. Penguin; 2019.
- [12] Land G. Beth J. Breakpoint and Beyond: Mastering the Future Today. Harpercollins; 1992.
- [13] Fasko D. Education and Creativity, Creat Res J 2001; 13: 317-27.
- [14] Dweck CS. Mindset: The new psychology of success. New York: Random House; 2006.
- [15] Karwowski M, Czerwonka M, Lebuda I, Jankowska DM, Gajda A. Does thinking about Einstein make people entity theorists? Examining the malleability of creative mindsets. Psychol Aesthet Creat Arts 2020; 14:361–366.
- [16] Benedek M, Karstendiek M, Ceh SM, Grabner RH, Krammer G, Lebuda I, et al. Creativity myths: Prevalence and correlates of misconceptions on creativity. Pers Individ Dif 2021; 182:111068(1-10).
- [17] Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman; 1997.
- [18] Beghetto RA. Creative Self-Efficacy: Correlates in Middle and Secondary Students. Creat Res J 2006; 18:447-457.
- [19] Amabile T, Conti R, Coon H, Lazenby J, Herron M. Assessing the work environment for creativity. Acad Manage J 1996; 39:1154–1184.
- [20] Tierney P, Farmer SM. Creative self-efficacy: Its potential antecedents and relationship to creative performance. Acad Manage J 2002; 45:1137-1148.
- [21] MacKinnon DW. What makes a person creative? Theory into Practice 1966; 5:151-156.
- [22] Ryan RM, Deci EL. Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. Contem Educ Psychol 2000; 25:54-67.
- [23] Auger P, Woodman R. Creativity and Intrinsic Motivation: Exploring a Complex Relationship. J Appl Behav Sci 2016; 52:342–366.
- [24] Al-Zu'bi MAA, Omar-Fauzee MS, Kaur A. The relationship between creative thinking and motivation to learn creative thinking among pre-schoolers in Jordan. Eur J Educ Stud 2017; 3:426-442.
- [25] Rosen Y, Stoeffler K, Simmering V. Imagine: Design for creative thinking, learning, and assessment in schools. J Intell 2020; 8:16.
- [26] Pink DH. A whole new mind: Why right-brainers will rule the future. Penguin; 2006.

- [27] Resnick M. Lifelong kindergarten: Cultivating creativity through projects, passion, peers, and play. Cambridge MA: MIT Press; 2017.
- [28] Fletcher TS. Creative thinking in schools: Finding the “just right” challenge for students. *Gifted Child Today* 2011; 34:37-42.
- [29] Norman DA. Cognitive engineering and education. In D. T. Tuma & F. Reif (Eds.), *Problem solving and education*. Hillsdale: Erlbaum; 1980.
- [30] Zhao S, Zhao G, Wang Q. Teaching Thinking Directly-Construction and Practice of Thinking Skills Training Course. 2010 International Conference on Computational Intelligence and Software Engineering; December 2010; 1-4.
- [31] World Economic Forum. The global human capital report 2017. [Internet]. 2017 [cited 2022 November 1] Available from https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf
- [32] Strom RD, Strom PS. Changing the rules: Education for creative thinking. *J Creat Behav* 2002; 36:183-200.
- [33] Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar Straus Giroux; 2017.
- [34] Kim KH. The Creativity Crisis: The Decrease in Creative Thinking Scores on the Torrance Tests of Creative Thinking. *Creat Res J* 2011; 23:285-295.
- [35] Pagram P, Pagram J. Issues in e-learning: A Thai case study. *Electron J Inf Syst Dev Ctries* 2006; 26:1-8.
- [36] Tempelaar D, Rienties B, Giesbers B, Van der Loeff SS. How cultural and learning style differences impact students' learning preferences in blended learning. In *Transcultural blended learning and teaching in postsecondary education*. IGI Global. pp 30-51;2013
- [37] Gunawan J. Understanding culture in higher education in Thailand. *Educ Health* 2016; 29:160-1.
- [38] Fayombo GA. Active learning: Creating excitement and enhancing learning in a changing environment of the 21st century. *Mediterr J Soc Sci* 2012; 3:107-28.
- [39] Bonwell CC. Using active learning to enhance lectures. *Appl Econ Perspect Policy* 1999; 21:542-50.
- [40] Kim KH. Creativity Crisis Update: America Follows Asia in Pursuing High Test Scores Over Learning. *Roeper Review* 2021: 43:21-41.
- [41] Runco MA, Acar S. Divergent thinking as an indicator of creative potential. *Creat Res J* 2012; 24:66-75.